

ECONOMISCHE KRONIEK.

DE BEVOLKING VAN NEDERLAND IN 1903. — STATISTIEK. — WERKSTAKINGEN IN 1903 — DE UITSLUITING DER DIAMANTWERKERS. — HET FRANSCH-ITALIAANSCH E ARBEIDSTRACHTAAT. — DE DUITSCHE ZIEKTEVERZEKERING IN 1902.

De bevolking van Nederland in 1903. Voor enkele weken bevatte de Staatscourant een door het Centraal Bureau voor de Statistiek bewerkt uittreksel van de statistiek van den loop der bevolking in 1903. Daaruit bleek, dat het bevolkingscijfer des rijks in genoemd jaar van 5.347.190 op 5.430.973 zielen, dus met 83.783 zielen, gestegen is, eene bevolkingsvermeerdering derhalve met 1,57 pCt., tegen 1,60 in 1902 en 1,62 in 1901. De vermindering van het percentage van toeneming is uitsluitend een gevolg van de migratiebeweging der bevolking. Immers het overschot van geboorte boven sterfte bedroeg in 1903 16,0 per duizend tegen 15,5 in 1902 en 15,1 in 1901. Daarentegen nam door meer vertrek dan vestiging de rijksbevolking met 2379 zielen (0,45 per duizend) af.

De stijging van het geboorteoverschot moet geheel op rekening van verbeterde sterfte worden gesteld. Het geboortecijfer toch daalde van 32,3 per duizend in 1901 op 31,8 in 1902 en 31,6 in 1903; de sterfte daalde echter nog meer, n.l. van 17,2 in 1901 op 16,3 in 1902 en 15,6 in 1903. Zoowel het geboorte- als het sterftcijfer waren lager dan in eenig vroeger jaar, terwijl omgekeerd het geboorte-overschot hooger was dan ooit te voren. Het verhoudingscijfer der levenloos aangegevenen per 1000 geboren en was in 1903 42,4, een weinig hooger dan in 1902, 40,8 en in 1901 41,5. De kleinheid der absolute cijfers maakt hier echter het beloop der verhoudingscijfers steeds min of meer onregelmatig.

De toeneming der bevolking blijkt in alle provinciën te hebben plaats gehad, zij het ook niet overal in dezelfde mate,

gevolg wederom in hoofdzaak van de migratiebeweging; uit zeven provinciën vertrokken meer personen dan zich er vestigden, in vier (de beide Hollanden, Utrecht en Limburg) was het omgekeerde het geval.

De bevolking des rijks splitsend naarmate zij woont in gemeenten met meer of minder dan 20.000 zielen, blijkt dat in eerstgenoemde gemeentengroep de bevolking met 2,06 pCt. toenam, in de tweede met 1,28. De samentrekking der bevolking in de groote steden hield dus ook in 1903 aan; zij alleen verklaart het verschil in het percentage van toeneming der bevolking van beide groepen, blijkens onderstaande cijfers.

	Groote gemeenten.	Overige gemeenten.
geboorten per duizend der bevolking . . .	30,54	32,18
sterfte " " " " . . .	14,93	15,96
geboorte-overschot per duizend der bevolking	15,61	16,22
levenl. aangegeven " " geborenen .	41,67	42,83

Het blijkt dus dat deze cijfers alle ten platte lande hooger zijn dan in de steden, ook het geboorteoverschot. Door meer vertrek dan vestiging daalde echter de plattelandsbevolking met 3,53 per duizend, terwijl die der groote gemeenten door meer vestiging dan vertrek met 4,83 per duizend steeg. Intusschen hebben de grenswijzigingen in 1903 met betrekking tot Den Haag en Dordrecht tot stand gekomen op deze cijfers invloed gehad. Laat men die grenswijzigingen buiten beschouwing, dan daalt het zooeven genoemd verhoudingscijfer voor het platte land tot 1,11 per duizend en voor de steden tot 2,93.

De groep der groote gemeenten is echter ten opzichte der migratiebeweging niet homogeen. De grenswijzigingen buiten rekening latend had de helft der gemeenten tot deze groep behorende in 1903 meer vertrek dan vestiging te boeken, en bij de overige helft waren er nog verschillende gemeenten waar het vestiging-overschot in verhouding tot de bevolking alle wezenlijke beteekenis miste, zooals Amsterdam waar het uit 55 personen bestond. Het schijnt dat na de krachtige bevolkingsconcentratie in de tweede helft der vorige eeuw een kentering ter zake is ingetreden.

Statistiek. Bij de Staatscourant van 6 Juli j.l. zijn ver-

schenen de jaarverslagen van de beide organisaties der Nederlandsche ambtelijke statistiek over 1903.

In het verslag van het Centraal Bureau voor de Statistiek wordt o. m. mededeeling gedaan van de verdere uitbreiding welke de centralisatie der ambtelijke statistiek in 1903 verkreeg door overbrenging der statistieken van school- en leerverzuim, van het armwezen, de rijksinkomsten en van het gronderediet naar het Centraal Bureau. Het voornemen bestaat de vroegere Bescheiden betreffende de geldmiddelen uit te breiden tot eene volledige statistiek der rijksinkomsten.

Met den Minister van Justitie werd in overleg getreden omtrent het verzamelen van gegevens betreffende de rechtspraak in zake de ongevallenwet.

In de reeds bestaande periodieke uitgaven van het Bureau werden verschillende aanvullingen en verbeteringen aangebracht, van welke in het jaarverslag verantwoording wordt gedaan. De statistiek der broodprijzen werd belangrijk uitgebreid.

In het verslag der Centrale Commissie voor de Statistiek trekken in de eerste plaats de aandacht verschillende adviezen inzake de koloniale statistiek, welke naar wij hopen, zullen voeren tot de noodige verbeteringen in het koloniaal verslag, en de statistische bescheiden welke daarnaast een beeld moeten geven van de ontwikkeling onzer koloniën.

Voorts vermelden wij het advies door de Commissie uitgebracht in zake de landbouwstatistiek, welke na hare overbrenging van het Landbouw Comité naar de afdeling Landbouw, geheel wordt georganiseerd op eene wijze, welke de verwachting wettigt, dat de innerlijke waarde van deze gewichtige statistiek belangrijk zal toenemen. Indien nu maar de begrijpelijke zucht om met veel overtolligs en onbetrouwbaars te breken, niet voert tot opruiming ook van gegevens welker geregelde verzameling en publicering wel stellig van belang is te achten.

Met betrekking tot het belangrijk advies door de Commissie in 1901 uitgebracht in zake eene voor de eerste maal in Nederland te houden bedrijfstelling, moest zij van de regeering de mededeeling ontvangen dat om financiële redenen vooralsnog van de uitvoering van dit denkbeeld moet worden afgezien. Dat de Commissie met bijzonder veel leedwezen van deze mededeeling kennis nam, spreekt van zelf. Terwijl om meer dan eene

reden kennis van aard en groei van het Nederlandsche bedrijfsleven in toenemende mate niet wenschelijk, doch beslist noodig moet worden geacht; terwijl men elders reeds gekomen is tot het periodiek organiseren van bedrijfstellingen, moet in ons land voortdurend worden in het duister getast waar het geldt gewichtige vragen als naar het aantal, den omvang en de verspreiding van de verschillende takken van nijverheid en landbouw. Er ontbreekt inderdaad nog heel wat aan, voor de statistiek de haar toekomstige plaats in ons staatswezen zal hebben ingenomen.

Werkstakingen in 1903. Blijkens de door het Centraal Bureau voor de Statistiek uitgegeven statistiek der werkstakingen en uitsluitingen in 1903 was, nog afgezien van de kleinere solidariteitsstakingen welke met de beweging der spoorwegarbeiders samengingen, het aantal stakingen in het vorig jaar grooter dan in de twee voorafgaande jaren, n.l. 149 tegen 128 in 1902 en 115 in 1901. Naar de beroepen splitsend blijken wederom de bouwbedrijven de meeste stakingen te hebben geleverd (45 tegen 35 in 1902 en 29 in 1901). Daarna volgen, evenals in 1902, de voedings- en genotmiddelen (resp. 18, 31 en 13 stakingen) en vervolgens het verkeerswezen met 15 stakingen, tegen 7 in 1902 en 10 in 1901. Territoriaal de stakingen groepeerend, blijkt dat in de provinciën met een overwegend stedelijke bevolking de meeste stakingen voorkwamen, in Noord-Holland 68 (waarvan 53 in Amsterdam) en in Zuid-Holland 23. Ook in 1901 en 1902 traden deze provinciën in de stakingsbeweging op den voorgrond. In de 8 steden met meer dan 50000 inwoners kwamen in 1903 87 stakingen voor tegen 67 in 1902 en 39 in 1901.

Het voorjaar, met zijn herlevende economische en physiologische activiteit is aan de stakingsbeweging steeds het gunstigst; in de drie maanden Februari—April kwamen 67 stakingen voor of ongeveer 45 pCt, van het totaal.

Minder dan een dag duurden in 1903 17 stakingen, minder dan een week 70 stakingen, en minder dan 4 weken 110; in 1902 waren deze cijfers resp. 4, 63 en 93.

Beter dan uit het aantal stakingen blijkt de omvang der stakingsbeweging uit het aantal bij deze geschillen betrokken

ondernemingen (in 1903 voor zooveel bekend 327 tegen 394 in 1902 en 192 in 1901) en het aantal stakers (33487 in 1903 tegen 12652 in 1902 en 4182 in 1901).

Onder de gestelde eischen traden die betreffende loonen (ten getale van 103) wederom op den voorgrond, 21 golden vragen van werkduur, 36 het weder in dienst nemen van ontslagenen.

Van den uitslag der geschillen geven onderstaande cijfers een beeld.

	abs.	Stakingen in pCt. ¹⁾			Aantal stakers voor zooveel bekend. per		
		1903	1902	1901	abs.	in pCt.	staking
ten gunste der werkl.	39	27.86	39.67	42.39	3334	9.96	90.11
" " " patroons	60	42.86	34.71	35.87	27821	83.08	488.09
geschikt	37	26.43	22.31	18.48	2107	6.29	58.53
onbeslist	4	2.86	3.31	3.26	152	0.45	38.00
onbekend	9	—	—	—	73	0.22	36.50
Totaal 1903 . .	149	100.00	100.00	100.00	33487	100.00	246.23

De beweging had dus in 1903 een voor de werklieden merkbaar ongunstiger verloop dan in 1902. Het gemiddeld aantal stakers per staking was in 1902 106.32 en in 1901 72.10. In 94 van de 149 stakingen was een werklieden-vakvereniging betrokken, in 22 een patroonsorganisatie.

Behalve de stakingen hadden in 1903 nog 14 uitsluitingen plaats, een gelijk aantal als in 1902 tegen 7 in 1901. Ook hier trad Noord-Holland met 6 uitsluitingen op den voorgrond. In zes gevallen gold de uitsluiting loonvragen, in twee vragen van organisatie. Zeven werden door de patroons gewonnen, twee door de werklieden, terwijl de vijf overige bij schikking werden beëindigd.

De uitsluiting der diamantwerkers. In de statistiek der werkstakingen over 1903 vindt men de opmerking, dat van de 19 stakingen welke gedurende 1901—1903 in de diamant-industrie plaats hadden, en waarvan de uitslag bekend werd, geen enkele ten gunste van de patroons affiep. De afloop der 20 Juni ll. met hervatting der werkzaamheden geeindigde groote uitsluiting der diamantwerkers behoeft niet tot eene herziening dezer opmerking te leiden. Ook deze strijd is geeindigd met eene

¹⁾ De stakingen met onbekenden uitslag niet medegerekend.

schikking, tusschen partijen, en wel eene, waarbij de meeste winst onmiskenbaar ligt aan de zijde der werklieden. In hoever het tijdens de uitsluiting verrassend groot aantal „eigenwerkmakers“ de juweliersvereniging tot toegeven geneigd heeft gemaakt, is moeilijk te zeggen. Nadat echter de uitsluiting in het concurreerend Antwerpen even te voren op overeenkomstige voorwaarden was beeindigd, besloot de amsterdamsche juweliersvereniging in eene op 17 Juni gehouden vergadering, de uitsluiting op te heffen indien de werklieden de volgende voorstellen zouden aannemen.

1. „Onmiddellijke toelating van 500 leerlingen, door de sub 3 te noemen commissie, te verdeelen over de diverse branches der diamantindustrie, naarmate der haar te blijken behoefte.

2. Toelating van 150 patroons-leerlingen door de A. J. V. naar believen te verdeelen over eene periode van 5 jaar.

3. Instelling eener gemengde leerling-commissie, voor de helft bestaande uit leden der A. J. V. en voor de helft uit leden der vier organisaties van diamantbewerkers, tot het ten uitvoer leggen der leelingregeling, het oefenen van toezicht op de opleiding der leerlingen, het afnemen van de examens, waarbij iedere leerling het bewijs zijner bekwaamheid moet leveren, alvorens als werkmán te worden toegelaten, en tot het jaarlijks vaststellen van het aantal werklieden, dat door dood, invaliditeit, of om eenigerlei andere reden het vak verlaten heeft en dat moet worden aangevuld. Deze aanvulling zal voor de eerste maal worden vastgesteld in Januari 1906.

Leerlingen, die binnen den tijd van vier maanden na hun toelating het vak verlaten, zullen onmiddellijk worden vervangen. Hetzelfde geschiedt ten opzichte van leerlingen, die binnen hun leertijd komen te overlijden, of invalide worden.

Verder zal de commissie beslissen, of de toestand der industrie van dien aard is, dat leerlingen zullen kunnen worden toegelaten boven en behalve die der gewone jaarlijksche aanvulling. Indien te dien opzichte in de commissie de stemmen staken, zal door haar een scheidsman benoemd worden, wiens uitspraak beslissend zal zijn.

4. Onmiddellijke invoering van den $9\frac{1}{2}$ -urigen arbeidsdag; op 1 Januari 1905 invoering van den 9-urigen.

5. Onmiddellijke invoering van het nieuwe brillantsnijders-tarief.

6. Op 1 Januari 1905 invoering eener tariefverhoging van 10 pCt. voor alle eigen-kosten-werkers.”

De diamantbewerkersbond (bij welke de kleine christelijke vakvereeningen van diamantbewerkers zich geheel aansloten) vereenigde zich met deze voorstellen (3274 stemmen voór, 1136 tegen en 24 blanco of van onwaarde), en zoo werden 20 Juni de fabrieken, die van 18 Februari af, dus gedurende 123 dagen, voor meer dan 6000 werklieden waren gesloten geweest, weder geopend.

Daarmede is dit, voor nederlandsche verhoudingen reusachtig ¹⁾ arbeidsconflict opgelost. Wij verheugen ons dat deze strijd, die door de leiders der werklieden gelukkig geheel binnen de perken van orde en recht is gehouden, niet is geëindigd met een volkomen nederlaag der werklieden. Door hen was van meet af het beginsel der arbitrage vooropgesteld, hetwelk door de patroons werd afgewezen. Reeds daarom zouden wij een volledige nederlaag der werklieden hebben betreurd. Bovendien zou de diamantbewerkersbond bij verlies van den strijd ernstig in zijn bestaan bedreigd zijn geworden. En een te nietgaan van dezen bond ware naar onze meening voor de diamantindustrie in hooge mate te betreuren geweest. Dat de bond en velen van zijn leden in nauwe betrekking staan tot de sociaaldemocratie, mag niet blind maken voor het feit, dat hij in menig opzicht een model mag heeten voor de nederlandsche vakvereeningen, en in de enkele jaren van zijn bestaan voor de diamantbewerkers en de diamantindustrie in hooge mate nuttig heeft gewerkt. Een en ander heeft den bond dan ook in verschillenden groote gemeenten den steun verschaft van personen van allerlei richting op politiek en sociaal-economisch gebied. Voor zoover zij zich heeft uitgesproken stond de publieke opinie, kan men zeggen, in dezen strijd aan de zijde der werklieden.

Het tot stand komen van bovenbedoelde schikking zal thans, naar men mag aannemen, voor langen tijd de rust in de diamant-industrie blijken verzekerd te hebben.

Het Fransch-Italiaansche arbeidstraktaat. Het in verschillend opzicht belangrijk bezoek van het tegenwoordig hoofd der fransche republiek aan het hof te Rome heeft o. m.

---

¹⁾ De uitsluiting in Twente in 1902 duurde ongeveer een maand langer, doch strekte zich uit over niet meer dan een derde van het aantal arbeiders bij de diamantbewerkers-uitsluiting betrokken.

openbaarheid gegeven aan een merkwaardig tractaat door de regeeringen van beide rijken, onder voorbehoud van nadere goedkeuring door de volksvertegenwoordiging gesloten.

Reeds bij herhaling zijn door voorstanders van wettelijk ingrijpen op het terrein van arbeidsverhoudingen pogingen aangewend om door internationaal overleg eenerzijds het gewichtig bezwaar te ondervangen, dat de Staat die met dwingend recht in zake de arbeidsvoorwaarden optreedt, zijn industrie de mededinging met het buitenland bemoeilijkt, waar het laatste niet aanstonds bereid is even ver te gaan; anderzijds aan de onderdanen van een land ook in den vreemde de voordeelen te verzekeren van hetgeen te hunnen bate binnen de grenzen van het vaderland werd in het leven geroepen. Laatstgenoemde pogingen hebben reeds hier en daar (men denke b.v. aan de postspaarbancconventie tusschen ons land en België) tot eenig resultaat gevoerd. Doch pogingen in eerstbedoelden zin niet. De befaamde arbeidsconferentie door den duitschen keizer in 1890 te Berlijn bijeengeroepen mislukte; de in 1881 en 1889 door Zwitserland geregelde bijeenkomsten hadden reeds eerder tot geen uitkomst geleid. En of de in 1900 te Basel gestichte internationale vereeniging voor de wettelijke bescherming der arbeiders veel zal vermogen tot stand te brengen, moet nog worden afgewacht.

De bovenbedoelde fransch-italiaansche arbeidersovereenkomst nu is de eerste die, wordt zij aangenomen, ook op de wetgeving der betrokken Staten, inzonderheid of die van Italië, ten opzichte van de regeling der arbeidsvoorwaarden invloed hebben zal, en op dien grond, als een new departure, de algemeene aandacht verdient. Aan een artikel van den heer C. Piquenard, hoofdredacteur van het Bulletin de l'office du travail, over den inhoud van het traktaat, wenschen wij daarom hier het een en ander te ontleenen.

Het doel van het op 14 April 1904 onderteekend verdrag, hetwelk aan het initiatief van den tegenwoordigen minister der Italiaansche schatkist Luzzati te danken is, wordt in den aanhef aldus omschreven: 1° de in den vreemde arbeidende onderdanen van beide rijken het genot hunner besparingen te vergemakkelijken, en hun de voordeelen der sociale werkliedenverzekering te waarborgen; 2° aan die werklieden het genot der reeds in hun belang genomen beschermingsmaatregelen te verzekeren,

en bij te dragen tot de ontwikkeling der arbeiderswetgeving.

In de eerste plaats nu wordt den inleggers in de postspaarbanken van beide landen kosteloos de beschikking over hun tegoed, ook indien zij in het andere land vertoeven mogelijk gemaakt, een voorrecht dat wordt uitgebreid tot de particuliere spaarbanken in zekere grenssteden of industrieplaatsen waar zich een groot aantal fransche of italiaansche werklieden ophouden. Evenzoo wordt het aan de in Frankrijk wonende Italiaansche werklieden (en omgekeerd) mogelijk gemaakt door tusschenkomst van de post hun bijdragen voor de, met Staatshulp werkende, vrijwillige ouderdomsverzekering over te maken, en hun pensioen zich te doen uitbetalen.

Met betrekking tot de ongevallen verzekering, welke ook de in Frankrijk werkende vreemdelingen omvat, bestond tot dusver de regel, dat de getroffen en, indien zij Frankrijk verlaten, met het drievoud der hun toekomende jaarrente werden afbetaald, terwijl hun erfgenamen, voor zoover niet in Frankrijk woonachtig, niets ontvingen. Dit zal nu ophouden. Italiaansche werklieden in Frankrijk, door een ongeval getroffen, en hun nabestaanden, zullen voortaan op geheel dezelfde wijze als fransche werklieden in Frankrijk woonachtig worden behandeld. Het dekkingskapitaal voor de uitkeering zal voor zooveel noodig in de Italiaansche schatkist worden gestort. Ten opzichte van de nog aanhangige vrijwillige invaliditeitsverzekering wordt, voor zooveel het deel der rente dat door de arbeiders zelven bekostigd is aangaat, hetzelfde bepaald. Met betrekking tot de Staatsbijdrage wordt aan italiaansche werklieden hetzelfde verzekerd, wat door de Italiaansche regeering in overeenkomstig geval aan fransche werklieden zou worden toegekend. Ter zake van de ondernemersbijdragen is men voorloopig nog niet tot overeenstemming gekomen. Over eene regeling der werkloosheidsverzekering wordt een nadere overeenkomst in uitzicht gesteld.

Op het stuk der regeling van vrouwen- en kinderarbeid gelden in Frankrijk regelen onafhankelijk van de nationaliteit der werklieden. Die regelen werden echter in de praktijk vaak ontdoken ten opzichte van jeugdige Italianen. Voortaan zullen nu jonge Italiaansche werklieden de door de wet gevorderde arbeidskaarten slechts kunnen verkrijgen op vertoon van een door de Italiaansche consuls in het Frausch te stellen legalisatie, welke met de

arbeidskaart aan het fabriekstoezicht moet getoond worden, terwijl bovendien de regeering zich verplicht in streken waar veel jonge Italianen werken, bijzondere beschermings-comité's in het leven te roepen voor een deel uit Italianen bestaande, welke op de naleving toezicht zullen oefenen. De Italiaansche regeering neemt gelijke verplichtingen op zich met betrekking tot Fransche werklieden. Daar in Frankrijk 200000 Italianen werken, en in Italië slechts 10000 Franschen, beteekent dit voorschrift van Fransche zijde meer dan van Italiaansche. Italië heeft daarom, ten einde Frankrijk te bewegen deze voordeelen voor de Italianen toe te staan, harerzijds een vergoeding moeten geven. Deze is gevonden in de regeling van den vrouwen- en kinderarbeid zelf. Die regeling gaat in Frankrijk, waar sedert 1 April 1904 de tienurendag voor vrouwen en kinderen is ingevoerd, en het toezicht op de naleving aan een staf van 121 inspecteurs is opgedragen, veel verder dan in Italië. In Italië is sedert 1902 de leeftijdsgrens voor toelating in de fabrieken op twaalf jaar gesteld, terwijl deze in Frankrijk 13 bedraagt. Van 12 tot 15 jaar mogen zij elf uur dagelijks werken, en vrouwen twaalf uur. Bovendien kent Italië voor het geheele koninkrijk niet meer dan drie fabrieks-inspecteurs. Aanstonds van Italië een herziening te verlangen van de arbeidswet van 1902 was onmogelijk. Italië heeft echter de verplichting aanvaard op de regeling van 1902 niet in ongunstigen zin terug te komen (wat niet veel zegt); maar tevens om eene degelijke fabrieksinspectie in het leven te roepen, en in plaats van de in de wet van 1902 verlangde driejaarlijksche arbeidsverslagen, jaarlijksche voor te schrijven. Frankrijk heeft zijnerzijds zich verbonden den 10-urendag (resp. de 60 uren week) te handhaven, en niet op de gemaakte regeling in zake vrouwen- en kinderarbeid terug te komen.

De sanctie voor deze verplichtingen ligt in het recht aan elk der staten toegekend om, behoudens kennisgeving een jaar te voren, de conventie te doen eindigen, wanneer de overtuiging gewekt is, dat de wet op den vrouwen- en kinderarbeid door de andere partij niet wordt nageleefd, het fabriekstoezicht er onvoldoende blijkt, uitzonderingen in strijd met de wet geduld worden, of de wetgever de maatregelen ten opzichte van leeftijdsgrens, werkduur, nachtarbeid, of wekelijkschen rustdag

ten bate van vrouwen en kinderen genomen, verzwakt. Overigens is, van deze eventueele vervroegde opzegging afgezien, de duur der conventie op vijf jaren bepaald.

Na afloop van dit tijdvak zal zij, behoudens opzegging een jaar te voren, stilzwijgend van kracht blijven. Slechts ééne voorwaarde is voor deze stilzwijgende verlenging reeds nu door Frankrijk gesteld: te weten dat Italië de verkorting van den arbeidsduur voor vrouwen en kinderen in de fabrieken voorbereidt en geleidelijk verwezenlijkt, waartoe Italië zich heeft bereid verklaard. Bovendien heeft de Fransche gezant vóór de onderteekening medegedeeld, dat de verlenging van de conventie afhankelijk is van het aannemen door Italië van den elfurendag voor vrouwen en kinderen, wanneer daartoe de aan Frankrijk en Italië grenzende landen op den betreffenden tijd reeds zijn overgegaan. Van deze landen hebben nog slechts België en Luxemburg een langeren werktijd voor beschermde personen dan elf uur. Nemen deze landen nu in de eerste vijf jaar den elfurendag aan, dan is Italië, indien het de conventie handhaven wil, verplicht daartoe ook over te gaan.

Ten slotte is overeengekomen, dat toetreding van een van beide landen tot eene internationale conferentie tot het beramen eener internationale overeenkomst in zake arbeidersbescherming, toetreding ook voor het andere land noodzakelijk maakt.

De Duitse ziekteverzekering in 1902. Door het Duitse rijksbureau voor de Statistiek zijn dezer dagen de uitkomsten der ziekteverzekering van 1902 in het licht gegeven.

Daaruit blijkt dat in dit jaar, de 671.094 verzekerden bij de zoogenaamde Knappschaftskassen niet medegerekend, bij 23.214 ziekenkassen 9.858.066 personen verzekerd waren, of 220.000 meer dan het vorig jaar.

Het aantal ziektegevallen, voor welke ziekengeld of behandeling in eene ziekeninrichting werd toegestaan beliep 3.578.410 met 67.377.057 ziektedagen. Per verzekerden kwamen gemiddeld 0,36 ziektegevallen en 6,83 ziektedagen, beide verhoudingscijfers een weinig lager dan in het voorafgaande jaar.

De gewone ontvangsten bedroegen 194.417.667 mark, de gewone uitgaven ruim 183 millioen mark, waaronder bijna 168 millioen mark kosten van ziekten, welke als volgt waren

verdeeld: geneeskundige behandeling 37,5 millioen, geneesmiddelen 26,6 millioen mark, uitkeeringen aan zieken 74,4 millioen mark, verpleegkosten enz. 29,3 millioen mark. Voor administratiekosten werd een bedrag gevorderd van bijna 11 millioen mark, of gemiddeld 1,11 mark per lid. Het totale vermogen der ziekenkassen beliep op het einde des jaars 173,4 millioen mark.

In verband met den onlangs door de doktoren met de ziekenkassen gevoerden strijd, waaromtrent wij in eene vorige kroniek het een en ander mededeelden, is het niet onbelangrijk aan te teekenen, dat het aantal leden van het „verbond van Duitsehe doktoren tot handhaving hunner economische belangen“ zijn ledental sedert het najaar van 1903 zag toenemen van 9692 tot 16.189. Het verbond heeft in het afgelopen jaar in niet minder dan 208 geschillen met ziekenkassen ingegrepen. De belangrijkste dezer geschillen waren die te Keulen en te Leipzig, welke laatste omvangrijke strijd eindigde met eene volkomen overwinning der doktoren.

KRONIEKSCHRIJVER.
